

Nationalekonomiska institutionen
Magisteruppsats 15hp Hösterminen 2010

EKONOMI
HÖGSKOLAN
Lunds universitet

Ekonomiska kriser

En studie över ekonomiska krisers påverkan på samhället

Lunds Universitet
Rebecka Haglund
Handledare: Fredrik NG Andersson

Abstract

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur en finansiell kris respektive strukturell kris påverkar samhället. I teoriavsnittet definieras finansiella och strukturella kriser. En finansiell kris kan beskrivas utifrån förändringar i räntan, börsras och ökade konkurser bland företag. En strukturell kris kan beskrivas som att det sker en växling mellan omvandling, rationalisering och en kris i samhället. Växlingarna är viktiga för den långsiktiga tillväxten. För att besvara frågeställningen som är hur ekonomiska kriser påverkar samhället har analysen sin utgångspunkt i de ekonomiska variablerna BNP, KPI, sysselsättning och arbetslöshet. De länderna som undersöks är Sverige, Storbritannien och USA. Jag kommer att studera och analysera vad som händer perioderna innan och efter det att krisen är ett faktum. Resultatet uppvisar att både strukturella och finansiella kriser påverkar samhället. Slutsatsen är att de variabler som påverkar samhället i störst utsträckning är sysselsättning och arbetslöshet.

Nyckelord: finansiella kriser, strukturella kriser, investeringar, arbetslöshet, sysselsättning, BNP, KPI, omvandling, rationalisering.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Tidigare Forskning	6
2.1 Finansiella kriser	6
2.2 Strukturella kriser	7
3. Teori	8
3.1 Finansiell kriser	8
3.1.1 Efterverkningar och global påverkan vid en finansiell kris.....	10
3.2 Strukturella kriser	11
4. Analys	13
4.1 Val av länder, data & metod	13
4.2 Kriser	15
4.2.1 1930-talets finansiella kris i Sverige.....	15
4.2.2 1970-talets strukturella kris i Sverige.....	16
4.2.3 1990-talets fastighet och finanskris i Sverige	16
4.2.4 1970-talets strukturella kris Storbritannien.....	18
4.2.5 2007 års finansiella kris Storbritannien.....	19
4.2.6 1970-talets strukturella kris i USA.....	19
4.2.7 2008 års finansiella kris i USA.....	20
4.3 Empirisk analys	21
4.3.1 Strukturella kriser- Sverige Storbritannien och USA.....	22
4.3.2 Finansiella kriser Sverige Storbritannien och USA.....	28
4.3.3 1990-talets struktur och finanskris i Sverige.....	34
4.3.4 Strukturell och finansiell kris-vilken kris påverkar samhället i störst utstäckning?.....	35
5. Sammanfattning och avslutande reflektioner	39
6.Källförteckning	40

1. Inledning

År 2008 drabbades många av världens länder av en finansiell kris. Ekonomiska kriser har vid olika tidsepoker drabbat länder och förändrat samhället. Enlig Fregert och Jonung är definitionen av en ekonomisk kris ”en plötslig, oväntad och kraftig nedgång i ekonomin” (Fregert & Jonung 2005 s 487). Ekonomiska kriser kan vara av olika slag. 2008 år kris har sin utgångspunkt i det finansiella systemet och kan beskrivas med utgångspunkt i börsras, konkurser och en hastig sänkning av räntan (Lybeck 2009 s 15ff). En kris klassificeras som en finansiell kris när den uppstår någonstans i det finansiella systemet (Fregert & Jonung 2005 s 490). En annan typ av ekonomisk kris är en s.k. strukturell kris som uppstår när det i den reala ekonomin sker växling mellan teknologisk omvandling och rationalisering inom olika verksamheter i näringslivet (Schön 2007 s 30).). Skillnaden mellan kriserna är att den finansiella krisen har sin utgångspunkt i det finansiella systemet och den strukturella krisen har sin utgångspunkt i den reala ekonomin.

Den finansiella krisen händelseförlopp kan beskrivas utifrån ett konjunkturförlopp. I en högkonjunktur ökar konkurrensen mellan kreditinstituten samtidigt som inlåningen hos bankerna ökar och utbudet av likvida medel ökar (Lindgren 1994 s 11). Under pågående högkonjunktur ökar instabiliteten och konjunkturen kommer vid någon tidpunkt att drabbas av en nedgång (Lundberg 1983 s 15f). När samhället drabbas av en ekonomisk konjunkturedgång blir följderna t.ex. att företag försätts i konkurs samt att bankerna påverkas negativt. Detta skapar obalans i det ekonomiska systemet. I syfte att behålla stabiliteten i ekonomin kan staten i en konjunkturedgång tillämpa olika ekonomisk politiska medel för att åtgärda de problem som eventuellt kan ha uppstått när en finansiell kris inträffar (Lindgren 1994 s 28).

Den strukturella krisens händelseförlopp börjar ofta med en ökad konkurrens runt om i världen, stora rationaliseringar inom verksamheter förekommer samt att produktiviteten stiger. Vid kraftig ökning av rationaliseringar inleds efterhand en kris (Schön 1993 s 7). När krisen är ett faktum drabbas verksamheter runt om i samhället. Exempelvis ökar konkurserna bland företag, vilket medför en minskad sysselsättning vilket i sin tur bidrar till en negativ effekt på samhället (Schön

2006 s 10). När krisen brutit ut startar en spridning av betydelsefulla innovationer och omvandlingar i verksamheter och investeringar tilltar på nytt (Schön 1993 s 7). Ett exempel på en strukturkris skedde under 1970 talet. Massa fabriker och stålverk präglades av stora rationaliseringar och kom så småningom att drabbas av en kris vilket innebar minskad sysselsättning och nedläggningar i samhället. Samtidigt öppnades nya möjligheter upp för omvandling inom verksamheter eftersom mikroelektroniken fick genomslagskraft runt om i världen (Schön 2006 s 10).

Syftet med denna studie är att undersöka hur en finansiell kris respektive strukturell kris påverkar samhället. De länder som undersöks i studien är Sverige, Storbritannien och USA. För besvara frågeställningen kommer jag att studera BNP, KPI, sysselsättning och arbetslöshet. Jag kommer att undersöka vad som händer perioderna innan och efter en kris uppkommit. Jag ämnar dessutom undersöka hur snabbt ett land återhämtar sig efter en finansiell respektive strukturell kris. Samtidigt kommer jag också att undersöka om en finansiell kris i större utsträckning påverkar samhället mer än en strukturkris eller vice versa. För att besvara dess frågor har jag formulerat min frågeställning enligt följande: *"Hur påverkar ekonomiska kriser samhället?"*. Förutom den litteratur som presenteras i uppsatsen studeras också olika ekonomiska krisperioder under 1900-talet. I Sverige studeras data från 1930-talets finanskris, 1970-talets strukturella kris samt 1990-talets strukturella och finansiella kris. De kriser som studeras från Storbritannien är 1970-talets strukturkris samt 2007 års finansiella kris och vad gäller USA studeras 1970-talets strukturella kris samt 2008 års finansiella kris. Med dessa utgångspunkter kommer jag att besvara frågeställningen.

Uppsatsen kommer att disponeras enligt följande: I kapitel två presenteras ett avsnitt om tidigare forskning som utförts inom ämnet. I kapitel tre presenteras ett teoretiskt avsnitt som ligger till grund för undersökningen där finansiella och strukturella kriser definieras. I kapitel fyra inleds analysen som inleds med en presentation om val av data, länder samt metod som tillämpats i undersökningen. Vidare definieras och presenteras olika ekonomiska krisperioder för Sverige, Storbritannien och USA för att uppnå en fördjupad förståelse för hur kriserna påverkar samhället. Slutligen presenteras den empiriska analysen där diagrammen analyseras utifrån de resultat som undersökningen visat. I kapitel fem presenteras slutligen en sammanfattning samt avslutande reflektioner.

2. Tidigare Forskning

I detta kapitel presenteras tidigare forskning om finansiella och strukturella kriser. Inledningsvis presenteras två studier om finansiella kriser som sedan följs av två studier om strukturella kriser.

2.1 Finansiella kriser

Carmen M. Reinhart och Kenneth S Rogoff har bland annat studerat 2008 års finansiella kris i USA. Deras studie visar att en uppgång i bostadspriserna är vanligt förekommande innan en finansiell kris bryter ut. I USA ökade bostadspriserna inför krisen år 2008 i jämförelse med tidigare kriser. Studien visar också att börsvärdet i USA höll höga värden, betydligt längre än tidigare kriser, vilket beror på centralbankens agerande. Under år 2007 minskade tillväxten i landet. Likväl minskade inte tillväxten i samma utsträckning som den gjort under tidigare kriser. När krisen inträffade år 2008 minskade tillväxten i landet mycket (Reinhart & Rogoff 2010 s 235ff).

Lundberg har i sin forskning studerat den svenska 1930-tals krisen samt hur den svenska ekonomin utvecklades efter krisen. Fram till 1936 var den allmänna prisutvecklingen i landet relativt svag och denna ökade inte något särskilt under 1930-talet. Efter krisen visar studien att BNP ökade och konjunkturen återhämtade sig snabbt. BNP:s årliga tillväxt låg på 7 procent. Samtidigt som tillväxten och produktiviteten ökade, hölls reallönerna relativt stabila åren efter krisen. Arbetslösheten minskade från 20 till 10 procent och antalet sysselsatta ökade efter krisen. Investeringskvoten ökade också med cirka 20 procent av det totala BNP. Detta berodde främst på att ränteläget i landet pressades ner. Under 1920-talet hade exporten bidragit till tillväxt i Sverige, men efter 1930-talets kris hade konkurrensen runt om i länderna ökat. Därefter ökade importen i landet med 70 procent, medan exporten endast ökade 10 procent efter krisen (Lundberg 1983 s 92ff).

2.2 Strukturella kriser

Vad gäller strukturkriser och industriella kriser i svensk ekonomi så har dessa studerats av Lennart Jörberg. I ett långt perspektiv har industriländer haft en omfattande tillväxt. Tillväxten accelererade mellan åren 1950 till 1970. Därefter har inte tillväxten accelererat i samma takt. Anledningarna till detta beror bland annat på att befolkningstillväxten minskat och att arbetskraften i samhället förändrats. Förändringen beror främst på att arbetstiden minskat, ungdomarna har ökat sin studietid samt en ökad pensionering. Samtidigt har förvärvsarbetet ökat kraftigt med fler antal kvinnor i arbetet. År 1870 arbetade ca 100 000 personer i den industriella verksamheten. År 1980 hade antalet sysselsatta ökat till 700 000 personer medan 1980 hade antalet personer ökat till 700 000. Resultaten i studien visar att BNP per capita har ökat vilket Jörberg menar bland annat beror på att produktionsutvecklingen inom verksamheterna ökat. Från 1860-talet till 1970 har investeringarna i BNP ökat från 6 procent till cirka 20 procent (Jörberg 1988 s 2ff).

Lennart Schön har i sin forskning bland annat studerat 40-åriga konjunkturcykler. Schön menar att det finns ett mönster i industrisamhällets historia. Redan på 1800-talet har 40 åriga strukturcykler förekommit och genomgått omvandling, rationalisering och kris. Vidare menar Schön att den 40-åriga cykeln innehåller två cykler som inträffar vart 20:e år. Krisen på 1970-talet kan ses som en 20 års cykel, vilket ger utveckling och drivkrafter i samhällsutvecklingen. När en strukturkris drabbar samhället påverkas många faktorer. Ett exempel som Schön tar upp är löneutvecklingen inom industrin. Vid olika tillfällen har löneandelen nått en höjdpunkt innan den kulminerat i samband med kriserna. Vid kriserna har inkomstfördelningen mellan kapital och arbete förändrats och industriföretagens lönsamhet har ökat. Samtidigt som lönsamheten inom företagen ökar, minskar lönerna. Den höga löneandel som existerat innan krisen uppstår utmärker att lönsamheten inom industrin minskat. Detta beror på utvidgad konkurrens runt om i världen och kortsiktiga investeringar (Schön 1993 s 7ff).

3. Teori

I detta avsnitt definieras finansiella och strukturella kriser. Kriserna karaktäriseras av olika slag och innebörder och drabbar vid olika tillfällen länder världen över. Emellertid har de alltid en sak gemensamt, de bygger på en ekonomisk obalans (IMF 1998 s 75). Inledningsvis kommer jag att fokusera på finansiella kriser. För att förstå en finansiell kris presenteras inledningsvis ett händelseförlopp som beskriver hur en finansiell kris uppstår. Vidare presenteras i detta avsnitt de efterverkningar och den globala påverkan som en finansiell kris medför. I den andra delen av teoriavsnittet presenteras strukturella kriser. Inledningsvis introduceras de grundläggande begreppen tillväxt, omvandling och rationalisering. Detta för att få en djupare förståelse för händelseförloppet som leder till en strukturell kris. Slutligen presenteras händelseförloppet som beskriver hur en strukturell kris uppstår.

3.1 Finansiell kris

Den finansiella krisen händelseförlopp som kan föranleda en finansiell kris kan förklaras utifrån ett konjunkturförlopp (Lindgren 1994 s 11). Antag att efterfrågan på varor eller finansiella tillgångar ökar. Ett högre tryck på produktionskapacitet eller finansiella tillgångar leder till att priserna ökar. Vid stigande priser lockas fler investerare och företag eftersom vinsterna inom branschen tendera att öka. När nyinvesteringar ger vinster ökar nyinvesteringarna ännu mer (Kindleberger 1996 s 36). Ökad efterfrågan på finansiella tillgångar och varor kan tillsist leda till överhettning på marknaden (Lindgren 1994 s 11). Efterhand som högkonjunkturen fortsätter, fortsätter bland annat priserna och räntorna att öka. När ekonomin befinner sig i ett visst läge under högkonjunkturen fattar vissa investerare eller företag beslutet att ta ut vinsterna och säljer tillgångarna (Kindleberger 1996 s 37).

När investerare eller företag börjar sälja och ta ut vinster skapar detta en osäkerhet på marknaden. Priser som tidigare ökat börjar stadga sig. Efter detta löper en orolig tid av s.k. finansiellt nödläge för företag. Finansiellt nödläge innebär att företagen kan få problem med att finansiera fasta och löpande utgifter (Kindleberger 1996 s 38). Om det finansiella nödläget består kommer investerarna till insikt med det faktum att tillgångarnas värde inte ökar. Investerare drar sig

tillbaka och förvandlar finansiella eller faktiska tillgångar till likvida medel (Kindleberger 1996 s 39).

En vändning inträffar i ekonomin. Läget går från mani till panik och målet är att anskaffa likvida medel. Investerare gör sig av med värdepapper och varor. Banker begränsar sina krediter, priserna minskar och konkurser bland företag ökar (Fregert & Jonung 2005 s 490). Den hysterin som uppkommit föder sig själv och den neråtgående spiral som skapats följer samma riktning. Detta pågår till dess ett visst läge uppstår där dels priserna på marknaden når en så pass låg nivå att investerare på nytt lockas att minska sina likvida medel, dels att kreditgivare förvissas marknaden om att det finns tillräckligt med likvida medel för att möta efterfrågan (Kindleberger 1996 s 39).

Antag exempelvis att företag är på väg mot en konkurs och bankerna inte får tillbaka utlånade pengar och den ränta som förväntas inkomma. När detta inträffar tar bankerna skada eftersom återbetalningsförmågan hos låntagarna minskar vilket i sin tur kan leda till att banken försätts i konkurs. Allteftersom bankerna börjar svikta och ta ut sina pengar förlorar de sin trovärdighet hos insättarna. Detta kan leda till s.k. bankrusning eller bankpanik (Franklin 2007 s 6).

Bankrusning eller bankpanik kan definieras som att individerna eller företagen i samhället tar ut sina tillgångar i pengar (Calomiris & Gorton 1990 s 6f). Så länge banker befinner sig i en ekonomisk balans har de tillräckligt med likvida medel för att lyckas hantera en uttagsvåg. Förekommer en uttagsrusning minskar förtroendet för banken och insättarna tar ut stora belopp. Under en uttagsrusning tvingas bankerna att skaffa likvida tillgångar under press. Detta leder till att bankerna snabbt rea tillgångar för att öka tillskottet av likvida medel. Trots att banker är fullt stabila i normala tider kan även en bank bräckas när mängder med likvida tillgångar efterfrågas samtidigt (Reinhart & Rogoff 2010 s 166).

De åtgärder som en bank tillämpar för att lösa tillströmningarna av uttag är att ansöka om ett lån av en annan bank (Cooper 2009 s 51). Ett vanligt problem som ofta förekommer vid en uttagsrusning är att det drabbar alla landets banker samtidigt. Försätts en bank i konkurs följer det vanligtvis att andra banker också går i konkurs. Normalt sett brukar chocken vara hanterbar, men om inte kan hela banksystemet bräckas. I samhället är ett bankras sårbart eftersom raset drabbar både de privata låntagare och den offentliga sektorn (Reinhart & Rogoff 2010 s 166f).

3.1.1 Efterverkningar och global påverkan vid en finansiell kris

De efterverkningar som finansiella kriser för med sig är att samhället retarderar exempelvis genom att arbetslösheten och statskulden i landet ökar samt att börspriser och bostadspriser minskar (Reinhart & Rogoff 2010 s 243). Börspriserna är inte lika trögrörliga som bostadspriserna vilket innebär att de minskar snabbt, men också att de återhämtar sig relativt snabbt. Däremot är bostadspriserna trögrörliga och har en betydligt längre återhämtningstid än börspriserna (Reinhart & Rogoff 2010 s 246). Som beskrivits ovan påverkas arbetslösheten av en finansiell kris. Arbetslösheten ökar och sysselsättningen minskar. Sysselsättningen i samhället påverkas ett antal år efter att krisen inträffat (Reinhart & Rogoff 2010 s 243). Effekten på sysselsättning efter en kris varierar i hög grad beroende på vilket land vi ser till. Tillväxtmarknader verkar inte i samma utsträckning drabbas lika kraftigt av arbetslöshet som utvecklade ekonomier. Orsaken till detta är att utvecklade ekonomier har sociala skyddsnet. Tillväxtekonomier har inte samma sociala skyddsnet och är därför mer benägna att undvika arbetslöshet (Reinhart & Rogoff 2010 s 248).

Den globala påverkan vid en finansiell kris kan beskrivas som en hysteri och uppgång i ett land vilken medför en ekonomisk uppgång och hysteri även i andra länder. Detta kan liknas som en stor bubbla som ger upphov till andra bubblor i samma land. En samling bubblor hjälper sedan andra bubblor att sprida sig till andra länder (Kindleberger 1996 s 148). Exempelvis om värdepappersmarknaden minskar eller ökar runt om i världen, minskar eller ökar de inhemska värdepapperna på samma sätt (Kindleberger 1996 s 149). Den globala tillväxten dämpas när avancerade ekonomier drabbas av finansiella kriser, eftersom exporten i länderna påverkas. Historiskt sett har finansiella kriser visat på att investerare runt om i världen inte vågar äventyra sina investeringar. Detta innebär att andra länder påverkas negativt när en finansiell kris inträffar i ett land och tillväxten minskar globalt. Investerare vågar inte längre förlita sig på den finansiella marknaden (Reinhart & Rogoff 2010 s 99f).

3.2 Strukturell kris

För att förstå det händelseförlopp som leder till en strukturell kris är det viktigt att förstå de grundläggande begreppen tillväxt, omvandling och rationalisering. Tillväxt kan formuleras som att produktionen av varor och tjänster ökar. Som orsak till ökad produktion kan man ställa tre faktorer i centrum: investeringar som leder till att de produktiva resurserna växer, innovationer som innebär att man utnyttjar resurserna på bästa sätt och institutioner som utformas för att gynna investeringar och innovationer (Schön 2007 s 15f). Längre avsågs investeringar som uppbyggnad av materiella, medan betydelsen för immateriella investeringar under senare år har fått en större betydelse. Innovation som nämnts ovan betyder att produktionsfaktorerna sammanställs på ett bättre sätt, men kan också omfatta nya sätt att organisera ekonomin eller produktionen (Schön 2007 s 16f).

Med utgångspunkt i begreppet tillväxt finns en fördelning mellan de andra två grundläggande begreppen rationalisering och omvandling (Schön 2006 s 20). Förhållandet mellan tillväxt och omvandling är komplicerat. Under omvandling existerar inte stabilitet. För att kunna uppnå tillväxt krävs stabilitet. Om ingen stabilitet förekommer i ekonomin uppstår problem. Det blir problematiskt att etablera långsiktiga investeringar, utvidga marknaden samt olika internationella relationer med utlandet. För att nå en förhöjd tillväxt måste samtidigt det ske en förnyelse och en omvandling i samhället. Under själva omvandlingsfasen är landet inte stabilt, men denna ger efterhand en kraft att utvecklas och på så sätt öka tillväxten (Schön 2006 s 20f). Däremot genererar rationalisering tillväxt. Företagen satsar på att öka effektiviteten inom en viss produktion, vanligtvis inom den verksamhet som är mest effektiv. Vid rationalisering tilltar produktionen snabbt och tillväxten ökar (Jörberg 1988 s 10 & Schön 2007 s 20f).

Både rationalisering och omvandling är betydelsefull för tillväxten. Omvandling skapar en förhöjd tillväxt samtidigt som rationalisering är produktivare och stabilare för tillväxten (Schön 2007 s 21). I denna avvägning finns det även risker. Riskerna som uppstår vid försök att balansera omvandling och rationalisering är exempelvis om det finns för få expansiva innovationer och för många rationaliseringar. När det finns för många rationaliseringar blir det ekonomiska systemet strukturellt instabilt och en kris uppstår (Jörberg 1988 s 10).

Händelseförloppet som leder till en strukturell kris kan förklaras utifrån struktur-omvandling respektive rationalisering. Den första fas som uppträder efter en strukturkris kännetecknas av strukturomvandlingar, medan den andra fasen som uppkommer senare i konjunkturförloppet benämns strukturrationalisering (Krantz & Schön 1985 s 99f).

Strukturomvandlingsfasen inleds med nya rörelser inom produktionen. När nya innovationer sprids är detta början till nya sammankopplingar inom produktionen. Investeringar på ett område skapar följaktligen en ökad efterfrågan på nya tillgångar vilket ställer nya krav på att investeringar görs inom andra områden. Investerar inte alla verksamheter på nytt uppstår ett expansionshinder i den nya strukturen. Därför har verksamheterna en viss tendens att stödja varandra när det gäller investeringar. Detta betyder att det finns en stor komplementaritet i utvidgningen (Krantz & Schön 1985 s 100). Komplementaritet innebär i det här fallet att det finns samband mellan olika verksamheter. Tillgången kan inte ersättas med vilken annan tillgång som helst. Utbytet mellan olika tillgångar är därför begränsad. Vid den här typen av komplementaritet minskar rörligheten i ekonomin och effektiviteten dämpas (Schön 2007 s 22). Vid en omvandlingsprocess ökar investeringarna kraftigt eftersom många verksamheter etableras på nytt. Vid en ökning av nyetableringar tendera även omställningar att ske inom de samhällliga och ekonomiska instituten (Krantz & Schön 1985 s 100).

Strukturrationaliseringen, den andra fasen tar vid strukturomvandlingen när expansionen inom olika verksamheter sjunker och då komplementariteten dämpas (Krantz & Schön 1985 s 100). När marknaden stabiliseras ökar balansen mellan olika verksamheter. Under rationaliseringsfasen är utbytbarheten mellan tillgångar större tillskillnad från i omvandlingsfasen (Schön 2007 s 23). Trycket på rationalisering ökar och konkurrensen mellan verksamheterna tilltar. Produktionen börjar samlas till de ledande branscherna. De verksamheter som bildats under strukturomvandlingen minskar och sammanslagningar bland verksamheter ökar. Investeringarna upphör i princip, men produktionen fortsätter i hög takt. Detta innebär att den tekniska nivån inom strukturen lyfts upp, vilket leder till ökning och tillväxt i produktiviteten samt att betydelsefulla inkomstökningar sker. Samtidigt som många verksamheter specialisera sig och produktionen ökar, ökar även mottagligheten för att en kris kan uppstå (Krantz & Schön 1985 s 100f). Tillsist blir det ekonomiska systemet strukturellt instabilt och en kris uppstår (Jörberg 1988 s 10).

4. Analys

I kapitel tre presenterades finansiella och strukturella kriser i ett teoretiskt perspektiv. I detta kapitel görs en undersökning och analys med utgångspunkt i de ekonomiska variablerna BNP, KPI, sysselsättning och arbetslöshet. Inledningsvis presenteras val av länder, data och metod. Vidare presenteras några av Sveriges, Storbritanniens och USA:s ekonomiska kriser, detta för att öka förståelsen hur kriserna påverkar ekonomin och samhället. Avsnittet avslutas med en empirisk undersökning där ländernas resultat presenteras.

4.1 Val av länder, data och metod

Undersökningen och analysen som presenteras utgår ifrån Sverige, Storbritannien och USA. Samtliga länder har under olika tidsperioder drabbats av både finansiella och strukturella kriser. Tabellen nedan presenterar det år som respektive kris utbrutit i länderna. I avsnitt 4.2 kommer en presentation göras för varje kris och land som förklarar varför de klassificeras som finansiella, strukturella eller som en kombination av finansiella och strukturella kriser.

Land	Finansiell kris	Strukturell kris	Finansiell kris + Strukturell kris
Sverige	1931	1973	1990
Storbritannien	2007	1973	
USA	2008	1973	

Tabell 1: Sammanställning av olika ekonomiska krisperioder i Sverige, Storbritannien samt USA

Datamaterialet som tillämpats i undersökningen utgår från dataprogrammet Datastream. Materialet baseras främst på kvartalsdata, med undantag för Sveriges finansiella kris under 1930-talet, som baseras på årsdata från www.historia.se och www.riksbank.se¹. Variablerna som ligger till grund för analysen är sysselsättning, arbetslöshet, BNP och KPI. Likväl förekommer en avvikelse då 1930-talets finansiella kris i Sverige endast studera BNP, KPI och sysselsättning.

¹ www.riksbank.se(3)

Metoden som tillämpats i undersökningen baseras på Burns- Mitchell Diagrammet som visar hur de makroekonomiska variablerna rör sig och avviker från konjunkturtoppens värden över en konjunkturcykel (Burda & Wyplosz 2005 s 542). Vid studier av konjunkturcykler studeras framförallt kvartalsdata, eftersom den ger tillräcklig information inom den tidsperiod som cykeln utvecklar sig (Burda & Wyplosz 2005 s 333). För att illustrera ett Burns- Mitchell diagram måste tre förfaranden genomföras för att diagrammet ska bli komplett. För det första ska den ekonomiska variabels konjunkturtopp identifieras. Konjunkturtoppen är det högsta värde (Ex BNP i billioner) som landet uppnår innan en konjunkturedgång inträffar. Konjunkturtoppen kan också kallas nollpunkt. Vid exempelvis sysselsättning Q4 1975 inträffar nollpunkten på den horisontella axeln, vilket också innebär att Q4 1975 konjunkturtoppen. Lågkonjunkturen inleds i Q1 1976 då sysselsättningen minskar. När konjunkturtoppen (nollpunkt) identifierats inleds förfarande två där man väljer 20 kvartal, 10 kvartal före konjunkturtoppen och 10 kvartal efter konjunkturtoppen. Om Q4 1975 är kvartal 0, är alltså Q2 1973 kvartal – 10 Q3 1973 kvartal – 9, Q4 1973 kvartal – 8 och så vidare. Kvartalen representerar horisontella axeln i diagrammet. Tillsammans summeras detta till 20 kvartal. I det tredje förfarandet beräknas ett genomsnittsvärde för de ekonomiska variablerna. Vid beräkning av ett genomsnittsvärde får vi fram en procentsats varav den vertikala axeln representerar antalet procent. Den vertikala axeln anger hur många procent en ekonomisk variabel påverkas vid en ekonomisk kris. För att undersöka hur en ekonomisk variabel påverkas vid en kris ska först ett värde väljas. Detta är konjunkturtoppen (0-punkten). I exemplet är konjunkturtoppen Q4 1975. Det här värdet ska divideras med de andra kvartalen som valdes i förfarande två. Detta kommer resultera i att Q4 1975 kommer att få genomsnittsvärdet 1, eftersom Q4 1975 divideras med Q4 1975 resulterar det i värde 1. De andra 20 kvartalen kommer att få ett genomsnittsvärde och därmed en procentsats. Procentsatsen visar hur många procent den ekonomiska variabeln förändras innan och efter en kris inträffat. När man utfört de här tre förfaranden går det att bilda ett Burns- Mitchell diagram. Eftersom procentsatserna är olika i diagrammen är det viktigt att notera att den vertikala axeln kan skilja sig åt (Burda & Wyplosz 2005 s 335f).

4.2 Kriser

I detta avsnitt presenteras de ekonomiska kriserna för länderna. Först introduceras Sveriges 1930, 1970 samt 1990 talets kriser. Vidare studeras Storbritanniens 1970 och 2007 kriser. Avslutningsvis studeras 1970 och 2008 kriser för USA.

4.2.1 1930-talets finansiella kris i Sverige

År 1931 drabbades Sverige av en finansiell kris. Arbetslösheten ökade, sysselsättningen och investeringarna minskade i landet. Exporten i landet minskade under krisen eftersom efterfrågan från utlandet var låg (Schön 2007 s 342). I slutet av år 1931 deprecierade Sveriges valuta, vilket var ofrånkomlig, eftersom en internationell valutakris uppstått runt om i världen. Mellan åren 1930 och 1933 fanns en orolighet i landet att inflation eller deflation skulle inträffa. Inledningsvis var oron för inflation stor, men omvandlades efterhand till oro för deflation eftersom det runt om i världen fanns tendenser till deflation (Lundberg 1983 s 92). Den svenska krisen blev relativt kortvarig i jämförelse med andra länder som drabbats av den finansiella krisen (Schön 2007 s 348).

Under 1930- talet låg Sveriges BNP-tillväxt på tre procent. Redan år 1934 passerade Sveriges BNP 1930 års BNP (Schön 2007 s 348). Att återhämta sig efter krisen gick relativt snabbt. Arbetslösheten minskade och sysselsättningen ökade kraftigt i slutet av 1930-talet. Arbetslösheten hade avtagit 50 procent och konjunkturen i Sverige var tilltagande (Lundberg 1983 s 92). Tillväxten efter krisen har i första hand att göra med den positiva utveckling som förekom inom industrin (Schön 2007 s 348).

Ytterligare en orsak till att den svenska ekonomin återhämtade sig snabbt beror på penningmängdens tillväxt. Under den första hälften av 1930-talet ökade penningmängden med några procent, vilket gav en real tillväxt på 5 procent. Anledningen till penningmängdstillväxten berodde på att den svenska kronan var undervärderad. Överflödet i den svenskan valutan kom följaktligen att fungera som likvidiserande på penningmarknaden. Stabiliteten för penningpolitiken uppkom när nya normer för penningpolitik skapades (Lybeck 1992 s 189). Den svenska riksbanken valutapolitik drevs genom låsning av pundkursen. Följden blev att riksbanken bland annat snabbt fick en stigande valutareserv och tillträde till riksbankspengar. Resultatet

innebar att räntorna i landet var låga och investeringarna i Sverige ökade vilket ledde till en stor expansion i landet (Lundberg 1983 s 94f).

4.2.2 1970-talets strukturella kris i Sverige

Under 1960-talet och i början på 1970-talet pågick rationaliseringar inom alla verksamheter såsom att standardisera arbetsuppgifter och producera bättre produkter för att uppnå en ökad produktivitet. Sverige var omtalat för sin företagsamhet och utbildningen i landet höll en hög klass (Trolle 1980 s 13). I Sverige och runt om i världen, speciellt i industriländerna, ökade kapaciteten inom stålindustrin (Trolle 1980 s 16). Den ökade kapaciteten bidrog snabbt till ett ökat utbud och konkurrens, vilket innebar att stålverken tvingades pressa priserna. Samtidigt minskade investeringarna inom stålindustrin. Ytterligare prisfall förekom på marknaden eftersom utbudet var större än efterfrågan. Till slut avstannade efterfrågan (Schön 2007 s 436).

Oljekrisen inträffade år 1973 och kom att påverka Sverige. Den svenska marknaden drabbades av en exogen chock och oljepriserna ökade kraftigt. Investeringarna i landet hölls igång med hjälp av finansiellt stöd eftersom oljeshocken endast ansågs vara temporär (Schön 2007 s 438). Den tilltagande konjunkturen ledde exempelvis till att löneökningen ökade kraftigt. Under en treårs period ökade de svenska lönerna med fem procent (Trolle 1980 s 18).

Under senare delen av 1970-talet skapades en omvandlingsprocess som kom att sätta prägel för framtiden. I samma skede som de svenska industrierna drabbades av kris, genererades nya tillväxtkrafter där elektroniken fick en betydande roll. Elektroniken kom att på olika sätt förändra förutsättningarna för olika verksamheter och regioner. Samtidigt ändrades den ekonomiska politiken i landet, internationalisering mellan ekonomier och globalisering ökade (Schön 2007 s 435). I Sverige påverkades stålindustrin av de förändringar som skedde i slutet av 1970-talet. Många marknadssegment försvagades betydligt och den svenska strukturkrisen blev en realitet (Rydenfelt 1976 s 75f).

4.2.3 1990-talets fastighet och finanskris i Sverige

För att förstå krisen på 1990-talet är det nödvändigt med en historisk tillbaka blick. Sedan Bretton Woods kollaps på 1970-talet har det varit svårt att ordna ett fungerande markoekonomiskt system. Den svenska finanspolitiken och lönebildningen är två exempel på variabler som fungerat

mindre bra (Bäckström 1998 s 10). Följderna av strukturkrisen på 1970-talet innebar att den svenska samhällsekonomin i början av 1980-talet inleddes med två devalveringar. Efter devalveringarna ökade den svenska exportindustrin samtidigt som en konjunkturuppgång pågick runt om i världen (Pettersson 1993 s 21). Trots detta byggdes strukturproblem upp vilket skildrades utav låg tillväxt och överhettade marknader. Orsakerna till 1990-talets kris är flera. I slutet av 1980-talet fick samhällsekonomin en kraftig vändning. Den låga tillväxten fortsatte och i början på 1990-talet var tillväxten negativ samt att investeringarna inom industrin minskade (Bäckström 1998 s 10).

Åren 1987 till 1989 var överhettningssår i svensk ekonomi (Lybeck 1994 s 13). Detta gällde framförallt byggnads, fastighets och arbetsmarknaden. Överhettningen på byggmarknaden kan förklaras utifrån att efterfrågan på bostäder ökade med 20-25 procent. Under åren 1986-1989 ökade nyproduktionen på bostäder med 50 procent. Fastighetsmarknaden överhettades genom att priserna på fastigheter ökade snabbt. Även arbetsmarknaden drabbades då graden av sysselsättning och löner ökade. Efterfrågan på arbetskraft var onormalt stor och det var oundvikligt att inte höja lönerna för de anställda. I genomsnitt ökade lönerna under åren med tio procent (Pettersson 1993 s 26ff).

Utöver de tre marknaderna överhettades kreditmarknaden. För att förstå för krisen är det viktigt att känna kreditpolitikens mål och medel, vilket bland annat innebar att riksbanken kontrollerade bankernas tillgångsportföljer genom en räntereglering (Pettersson 1993 s 30). En orsak till att en finansiell kris uppstod var att kreditmarknaden avreglerades år 1985. Under den här tiden använde Sverige sig av fast växelkurs och den ekonomiska politiken kunde inte bemöta de följder som avregleringen medförde (Bäckström 1998 s 11).

Kreditreglering som fanns hindrade banker och kreditinstitut att utveckla sina verksamheter och kom därför att påverkas mycket av avregleringen (Åsbrink 2005 s 76). Då avregleringen var genomförd ökade kreditexpansion kraftigt (Åsbrink 2005 s 102). Expansionen inträffade samtidigt som fastighetspriserna och aktiekurserna ökade. Samtidigt var produktivitetökningen låg. Efter en tid av överhettning visade bytesbalansen stora underskott (Bäckström 1998 s 11). År 1990 inträffade finanskrisen och högkonjunkturen vände. Redan 1988 försämrades industrin (Pettersson 1993 s 36). Sveriges export minskade, verksamheters investeringar och hushållens konsumtion var negativ, vilket innebar att ekonomin utvecklades negativt. Sysselsättningsgraden

minskade och arbetslösheten ökade från tre till tolv procent. Konkurer drabbade många företag och banker tvingades göra förlustreserveringar (Bäckström 1998 s 11). Under åren 1991-1992 minskade BNP. Det är ovanligt att BNP minskar två år i rad. Sammanlagt minskade den ekonomiska aktiviteten med näst intill 50 procent. Tillväxten som ökade i Sverige under överhettningssären minskade lika mycket under krisen (Pettersson 1993 s 37f).

4.2.4 1970-talets strukturella kris Storbritannien

Från och med år 1960 och fram till oljekrisen utvecklades tillväxten i landet med en jämn takt. Tillväxttakten ökade och arbetslösheten var låg i jämförelse mot andra länder i Europa. Storbritannien hade dock ett problem eftersom det under 1960-talet rådde en ökad inflation vilket fick till följd att inflationen blev ett stort problem för Storbritannien (Neal 2007 s 261f).

År 1973 inträffade oljekrisen i världen och Storbritannien påverkades av denna. Storbritannien började utveckla och inrätta egen produktion av oljan genom produktion av olja från Nordsjön (Neal 2007 s 255). Medan övriga länder importerade olja producerade Storbritannien olja. Så länge priset på oljan var hög i omvärlden, kunde de också ta ut höga avgifter. Trots oljeproduktionen drabbades landet av krisen (Neal 2007 s 259).

Förtroende för pundet och penningpolitiken minskade i Storbritannien Efter andra världskriget och fram till år 1976 hade växelkursen förändrats från cirka 4 procent till 1,7 procent i relation till dollarn. Landet hade ett flertal gånger försökt att skapa en stabil valuta exempelvis genom att skugga den tyska D-marken (Foreman-Peck 2000 s 133). Problemet som nämnt ovan var att Storbritannien hade problem med inflationen som nådde en 27 procentig ökning och hade en hög arbetslöshet (Neal 2007 s 263f). Vändpunkten för den brittiska ekonomiska politiken inleddes när Margaret Thatchers regering valdes år 1979. Förutom en mängd penningpolitiska experiment inleddes ett antal ekonomiska strukturformer vilket innebar en ökad privatisering bland industrier och att flexibiliteten på arbetsmarknaden ökade. Sakta började arbetslösheten och inflationen stabiliseras och den ekonomiska tillväxten ökade i landet (Foreman-Peck 2000 s 133f). Först en bit in på 1980-talet lyckades tillväxten stiga till en hög nivå. Arbetslösheten fortsatte dock att vara hög under hela 1980-talet (Neal 2007 s 263f).

4.2.5 2007 års finansiella kris Storbritannien

Under sommaren år 2007 antydde Storbritanniens finansiella sektor att en finansiell kris var på väg (Bhaskar & Gopalan 2009 s 17). I september 2007 utsattes bostadsbanken Northern Rock för bankrusning efter att de signalerat efter hjälp från Bank of England (Lybeck 2009 s 115). Bankrusningen startade då banken fått extra likviditet från Bank of England (Llewellyn 2009 s 13). Nödkrediten var 3 miljarder pund och efter var krediten slut. I februari år 2008 nationaliserades Northern Rock (Lybeck 2009 s 115). Bank of England har sedan hösten år 2008 även övertagit Bradford och Bingley och denna har sedan dess varit nationaliserad. Det var inte endast de brittiska bankerna som påverkades av bankrusningen, utan även USA:s investmentbolag Lehman Brother och Bear Stearns (Bhaskar & Gopalan 2009 s 17).

Der viktigaste målet för Storbritanniens ekonomi är att effektivt främja den finansiella stabiliteten i landet, vilket i sin tur är förankrat till tre viktiga institutioner: Bank of England, U.K Treasury och Financial Service Authority. Bank of England huvudsakliga uppgifter är kontrollera räntan och att främja den finansiella stabiliteten. The U.K Treasury koordinerar den finansiella och ekonomiska politiken åt regeringens vägnar och att stötta den ekonomiska tillväxten. I oktober 2009, bestämde den brittiska regeringen tillsammans med bank of England en åtgärdsplan där 500 miljarder pund skulle hjälpa till att stabilisera det finansiella systemet (Bhaskar & Gopalan 2009 s 17). Exempelvis har den brittiska staten bidragit med 50 miljarder pund till kapitalinjektioner för utsatta banker i Storbritannien. Av den här summan har redan 37 miljarder pund utnyttjats. År 2009 hade 17 miljarder pund givits till Lloyd TSB samt 20 miljarder till Royal Bank of Scotland. Staten blev därmed huvudpartssägare med 60 procent i Royal Bank of Scotland. I Lloyds TSB äger staten ca 40 procent av kapitalet. I januari 2009 utökade staten ytterligare sitt innehav i Royal bank of Scotland, till 80 procent (Lybeck 2009 s 162).

4.2.6 1970-talets strukturella kris i USA

Mellan åren 1940 och 1980 hade oljan motsvarat ungefär en tredje del av USA:s energiproduktion. Under samma tidsperiod hade naturgasens andel ökat med ca femton procent (Carlsson 1990 s 101). Efter andra världskrigets slut i Europa gick USA på högvarv och industrierna producerade i hög takt, vilket innebar att de kunde sälja sina produkter till Europa.

Den fortsatta tillväxten ledde till att efterfrågan på råvaror ökade i USA. Råvarorna importerades från avkoloniserade länder och de hade oftast endast en råvara att sälja och kom därför att bli ofrivilligt beroende av USA och hur världsmarknaden svängde (Roselius 2000 s 149f.)

Under 25 år präglades USA av en förmånlig position. År 1973 inträffade oljekrisen och strukturkrisen var ett faktum. Efter några veckor ökade oljepriset tre gånger så mycket som tidigare och följderna blev dyrare priser på olja, vilket innebar att priserna på varor och frakt ökade kraftigt. Flera ekonomiska faktorer kom att påverkas varav inflationen och arbetslösheten ökade (Roselius 2000 s 150). En ihärdig inflation och försämrade produktutveckling i landet bidrog också att de industrier som var reglerade fick problem eftersom de inte hann höja priserna i samma takt som inflationen ökade. Detta innebar att vinsterna inom industrierna minskade. Ökade priser och kostnader skapade en ond cirkel med minskad produktionstillväxt, vinstmarginaler och investeringar (Carlsson 1990 s 54). Oljeshocken kom att påverka industrin i landet kraftigt och den industrin som kom att påverkas i störst utsträckning var bilindustrin. Med hjälp av skattelättnader och stöd till företag försökte regeringen att få igång landets ekonomin. Dock ökade inflationen för mycket (Roselius 2000 s 195f).

År 1973 minskade även dollarns värde och valutan devalveras. USA hade inte drabbats av en liknande kris sedan 1930-talet (Roselius 2000 s 195f). Räntorna ökade kraftigt i USA, vilket betydde att lönsamheten att investera i landet ökade. När kapitalet inkom kunde exporten tillta och en balans kunde uppnås i USA. Men samtidigt som dollarn tilltog minskades deras konkurrenskraft runt om i världen och budgetunderskotten drabbade det ekonomiska systemet igen (Roselius 2000 s 197).

4.2.7 2008 års finansiella kris i USA

År 2008 drabbades USA av en finansiell kris och det är den värsta kris som förekommit på 80 år. Tendenser till att en finansiell kris var på väg kunde urskiljas redan 2006 (Lybeck 2009 s 15). Under början av 2000 ansågs bostadsmarknaden stabil och den bakomliggande och utlösande faktorn till den finansiella krisen var att relativt fattiga hushåll lånade pengar till husköp eftersom villkoren på lånen var fördelaktiga. När priserna på bostäder överhettades hade många hushåll för höga lån i förhållande till sin låga inkomst och bolåneinstitutens kreditförluster ökade. Priserna på bostäder började under år 2007 att minska. En annan utlösande faktor till krisen var de globala

obalanserna i det finansiella systemet. Mellan åren 2002 till 2006 byggde USA upp stora bytesbalansunderskott, vilka finansierades med hjälp av de oljeproducerade länderna och Kina som hade stora bytesbalansöverskott². Centralbanken började sänka räntan för att ge banker en chans att göra likadant. År 2007 låg räntan på cirka fem procent för att nästan två år senare vara nere på noll procent. I september år 2008 sprack bubblan liksom tilltron för det finansiella systemet. På en dag ökade internbankräntan från cirka 4 procent till 6 procent. Detta innebär att bankerna inte hade någon tilltro till varandra. Faktorerna bakom detta var att en av USA:s största investmentbanker Lehman Brothers sökt beskydd hos fordringsägarna under det lagrum som i USA kallas chapter 11 (Lybeck 2009 s 17). Lehman gick i konkurs och många institut hade utställanden hos Lehman Brothers³. Efter Lehmans konkurs föll aktiekurserna 90 procent och den främsta orsaken till börsrasen var att centralbanken redan år 2007 stöttat två investmentbanker. En av dessa investmentbanker var Bear Stearns (Lybeck 2009 s 17f). Lehman Brothers konkurs skapade problem för flera företag och många parter drabbades⁴ (Lybeck 2009 s 19).

4.3 Empirisk analys

Med utgångspunkt i den teori som introducerades i avsnitt 3 jämte de diagram som följer i detta avsnitt kommer den frågeställning och det syfte att analyseras. Inledningsvis kommer jag att analysera diagrammen för de valda länderna med avseende på hur samhället påverkas vid en ekonomisk kris samt hur snabbt efter kriserna länderna återhämtar sig. Avslutningsvis kommer jag att undersöka om länderna påverkas i olika utsträckning vid en finansiell respektive en strukturell kris. Utifrån resultaten av min studie besvarar jag om en finansiell kris påverkar ett land i större utsträckning än en strukturell kris eller vice versa.

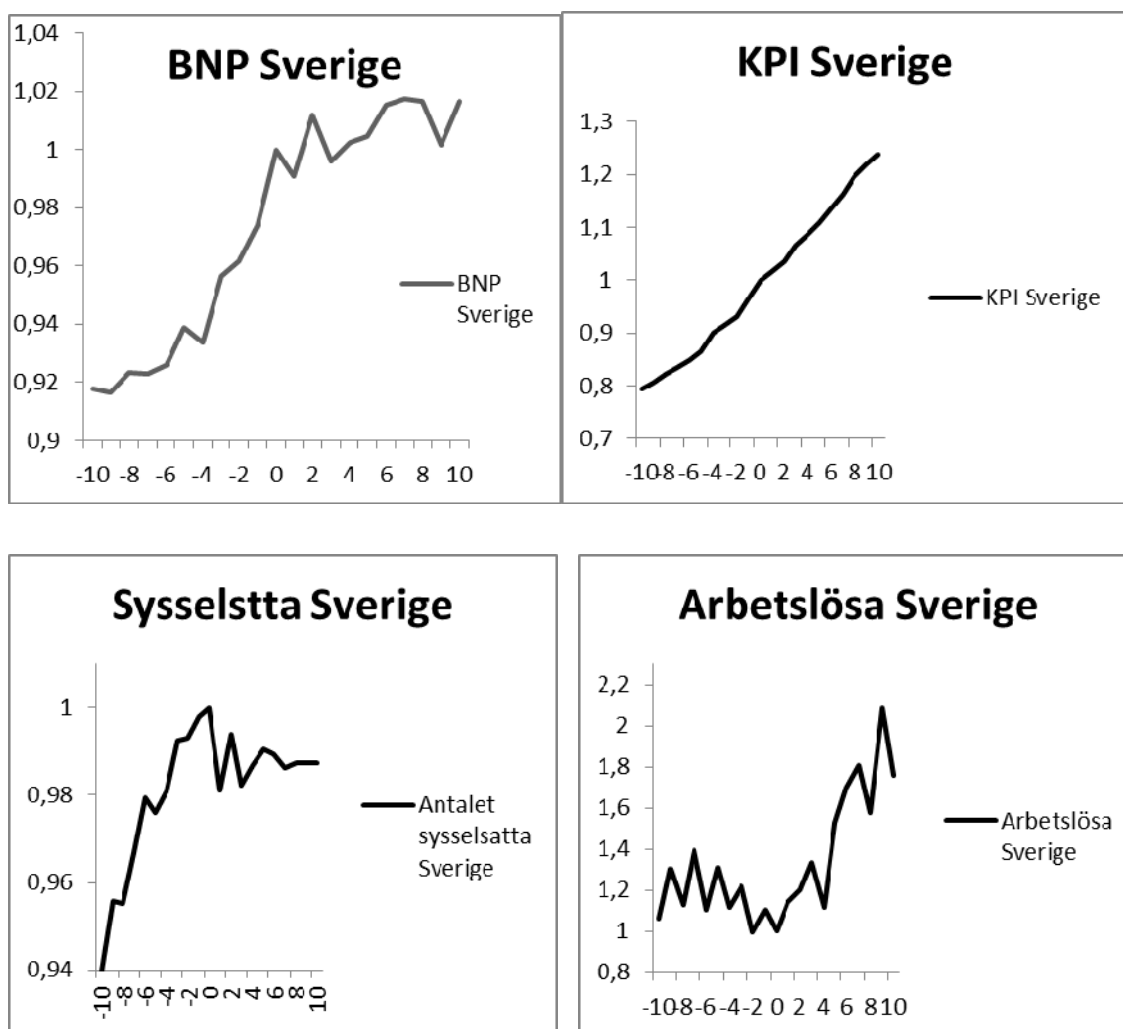
² www.riksbank.se 1

³ www.riksbank.se 1

⁴ www.riksbank.se 1

4.3.1 Strukturella kriser - Sverige, Storbritannien och USA

Figur 1: Burns- Mitchell diagram Sverige 1970-talskrisen

Diagrammen ovan visar växlingar från det att konjunkturen når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjat sin återhämtning från krisen.

Diagrammen illustrerar BNP, KPI, sysselsatta samt arbetslösa i Sverige.

Uppgångsfasen i den svenska ekonomin under denna kris berodde främst på rationaliseringar och att effektiviteten ökade med hjälp av standardisering och förbättringar inom produktion (Trolle 1980 s 13). När rationaliseringar ökar, ökar tillväxten och BNP stiger vilket även diagrammet visar. BNP ökar ca 8 procent innan krisen inträffar. Diagrammen visar att sysselsättningen ökar ca 6 procent och arbetslösheten minskar ca 40 procent. Några avvikelser förekommer men i

helhet ökar sysselsättningen medan arbetslösheten minskar. Under den här perioden ökade lönerna i Sverige (Trolle 1980 s 18). Eftersom produktiviteten ökar, ökar också löner och priser i samhället⁵ vilket visas i KPI diagrammet. KPI ökar ca 20 procent.

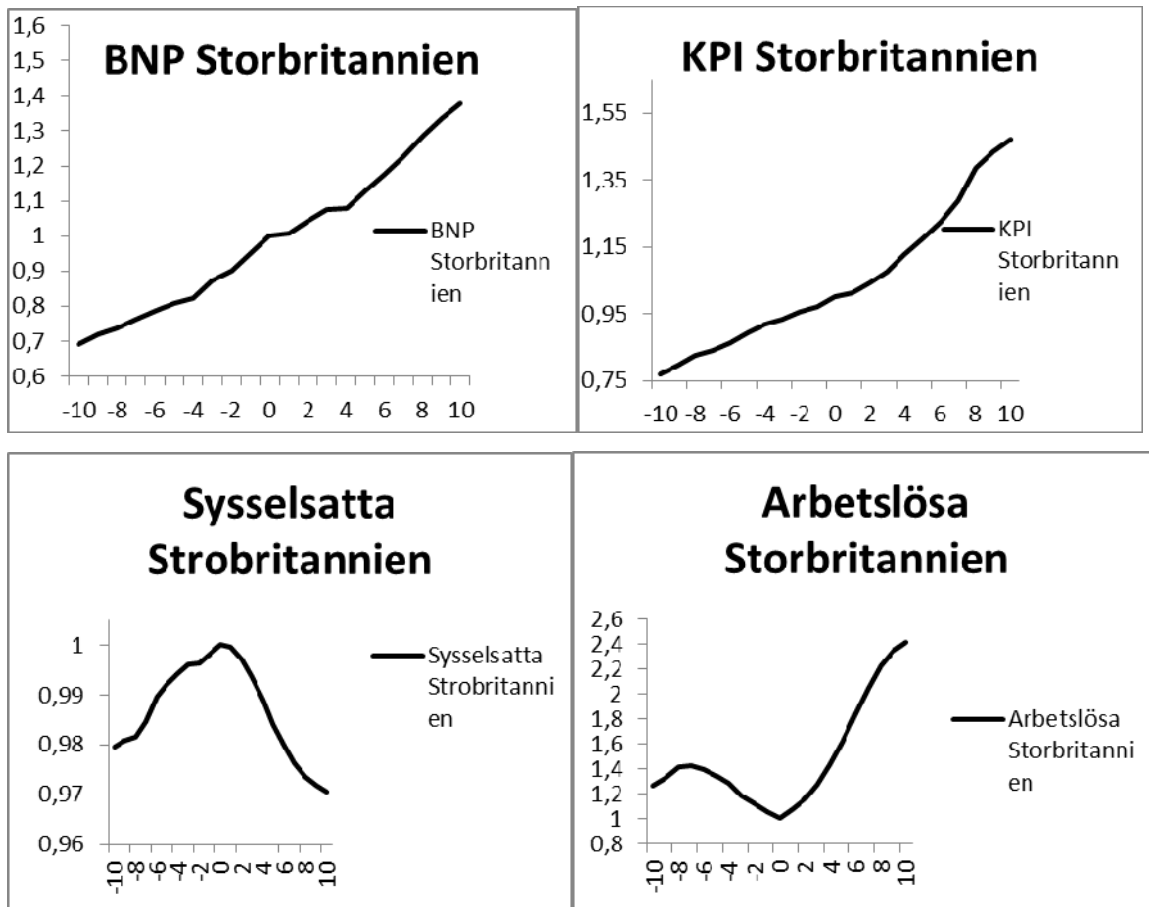
Under period 0 utlöses krisen i Sverige. Konkurrensen ökade runt om i världen samt mikroelektronikens spridning tog fart (Schön 2007 s 435). Enligt diagrammet ovan minskar BNP ca 1 procent. BNP återhämtar sig i en kortare period och ökar, men minskar åter igen. När en omvandlingsfas förekommer är det ekonomiska systemet instabilt eftersom många innovationer, investeringar och nya institutioner utvecklas. Först när omvandlingsprocessen blivit stabil kan ekonomin stabiliseras. Efter sista nedgångsfasen i period 3, ökar BNP igen och mellan period 6 och 8 har BNP ökat ca 2 procent över period 0.

Den utvidgade konkurrens som ökade runt om i världen bidrog till ett prisfall på marknaden. Efterfrågan minskade och verksamheter tvingades minska sin produktion (Schön 2007 s 436). En minskad efterfrågan på produkter får till följd att efterfrågan på arbetskraft minskar. Det leder till att sysselsättningen i samhället minskar och att arbetslösheten ökar. I diagrammen ovan minskar antalet sysselsatta ca 2 procent efter att krisen drabbat Sverige. Arbetslösheten ökar ca 110 procent. Antalet arbetslösa ökar till mer än det dubbla. I diagrammet kan studeras att sysselsättningen planar ut på en lägre nivå. Arbetslösheten minskar från ca 110 procent till ca 70 procent. Arbetsmarknaden återhämtar sig inte lika snabbt efter en kris som BNP gör (Burda & Wyplosz 2005 s 338). Trots att tillväxten i landet avtar fortsätter KPI att växa. KPI ökar 30 procent efter att krisen inträffat. Ekonomin är inte längre stabil vilket KPI indikerar. En bakomliggande orsak är den ökade löneutvecklingen i samtidigt som att tillväxten i landet minskar (Trolle 1980 s 18) & (Rydenfelt 1976 s 76). När lönerna ökar, ökar priserna och inflationen⁶.

⁵ www.riksbank.se 2

⁶ www.riksbank.se 2

Figur 2: Burns- Mitchell diagram Storbritannien 1970-tals kris

Diagrammen ovan visar växlingar från att konjunkturen når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjar sin återhämtning från krisen. Diagrammen illustrerar BNP, KPI, sysselsatta samt arbetslösa i Storbritannien.

Från och med 1960 och fram till oljekrisen utvecklades tillväxten i landet med en jämn tillväxttakt (Neal 2007 s 261f). Diagrammet för BNP visar på en 30 procentig uppgång innan strukturkrisen bryter ut. En ökad tillväxt och ökad produktion bidrar till en ökad efterfrågan på arbetskraft och minskad arbetslöshet. I diagrammet ovan ökar sysselsättningen ca 2 procent medan arbetslösheten minskar ca 40 procent. Några avvikelser förekommer, men i helhet ökar sysselsättningen och arbetslösheten minskar till dess att krisen bryter ut. Produktiviteten i landet

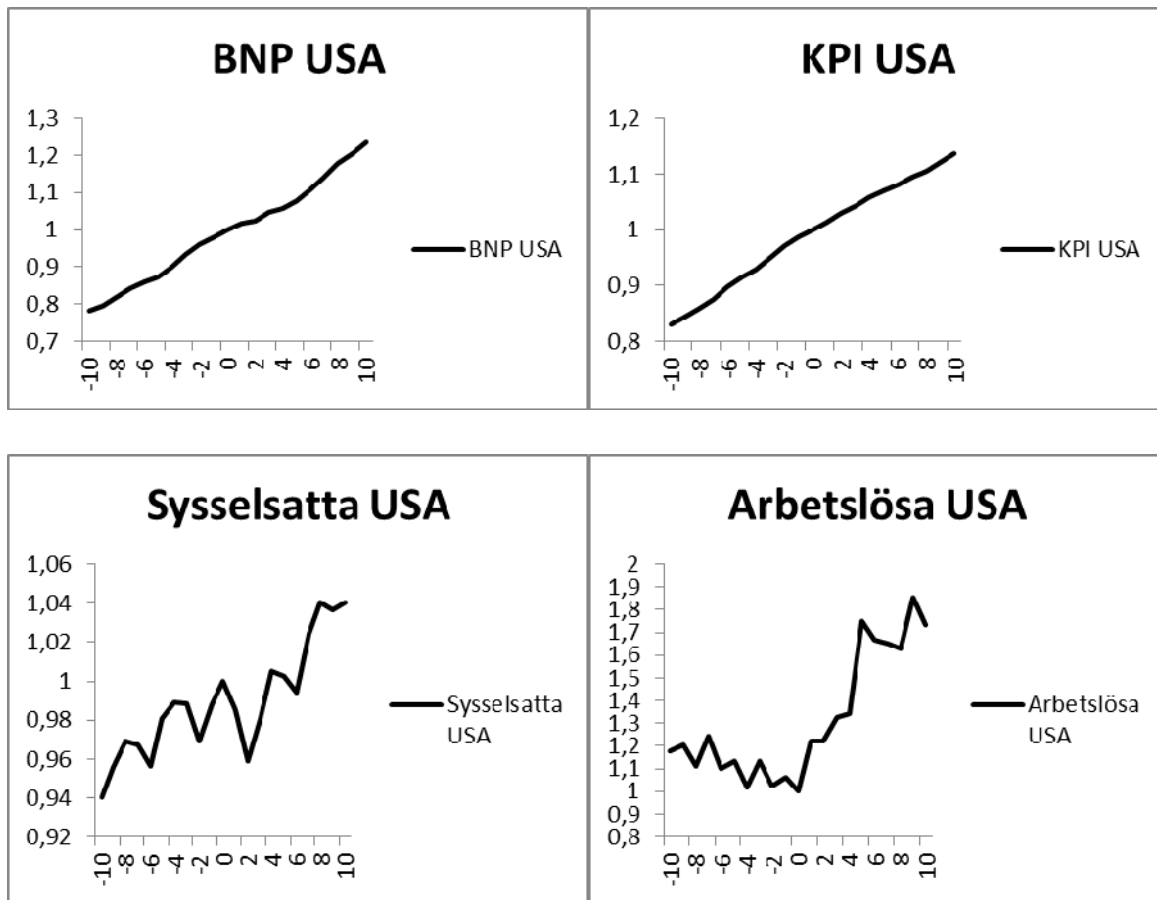
ökar och därmed ökar lönerna och priserna⁷. Detta visar diagrammet för KPI som ökar ca 25 procent. BNP och KPI ökar relativt i samma takt.

Under period 0 utlöses krisen i Storbritannien. Storbritannien började utveckla och inrätta produktion av oljan som de producerade Nordsjön (Neal 2007 s 255). Diagrammet för BNP visar endast en avtagande trend och BNP börjar snabbt återhämta sig efter dess att strukturkrisen drabbat samhället. BNP ökar ca 40 procent.

Däremot drabbas sysselsättningen och arbetslösheten i Storbritannien. Diagrammen ovan visar detta tydligt när krisen inträffar. Antalet sysselsatta minskar 3 procent och arbetslösheten ökar ca 140 procent. När krisen börjar återhämtar sig kan man i diagrammen inte studera att varken sysselsättning eller arbetslöshet återhämtat sig. Orsakerna till detta kan vara att den brittiska arbetsmarknaden under den här tiden var mycket trögrörlig (Foreman-Peck 2000 s 133f). För Storbritannien fortsätter KPI att öka under hela perioden och en avmattning visas i diagrammet. KPI ökar med 50 procent efter det att krisen inträffat. BNP och KPI ökar ungefär i samma takt.

⁷ www.riksbank.se 2

Figur 3: Burns- Mitchell diagram USA 1970-talskrisen

Diagrammen ovan visar växlingar från att konjunkturen når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjar sin återhämtning från krisen. Diagrammen illustrerar BNP, KPI, sysselsatta samt arbetslösa i USA.

Uppgångsfasen i den amerikanska ekonomin berodde på en välutvecklad industri som präglade det amerikanska samhället under decennier och hade en stor export till efterkrigsdrabbade Europa (Roselius 2000 s 149). I diagrammet kan utläsas att tillväxten i landet var god. Fram till dess att krisen utlöses ökar BNP med ca 20 procent. Så länge tillväxten ökar och marknaden inte är mättad kommer sysselsättningen att öka och arbetslösheten minska. Diagrammen ovan visar att sysselsättningen ökar ca 6 procent och att arbetslösheten minskar ca 20 procent. Några avvikelser förekommer men i helhet ökar sysselsättning medan arbetslösheten minskar. Så länge

produktiviteten i landet ökar, ökar också lönerna och priserna⁸. Detta visas i diagrammet för KPI som ökar ca 20 procent.

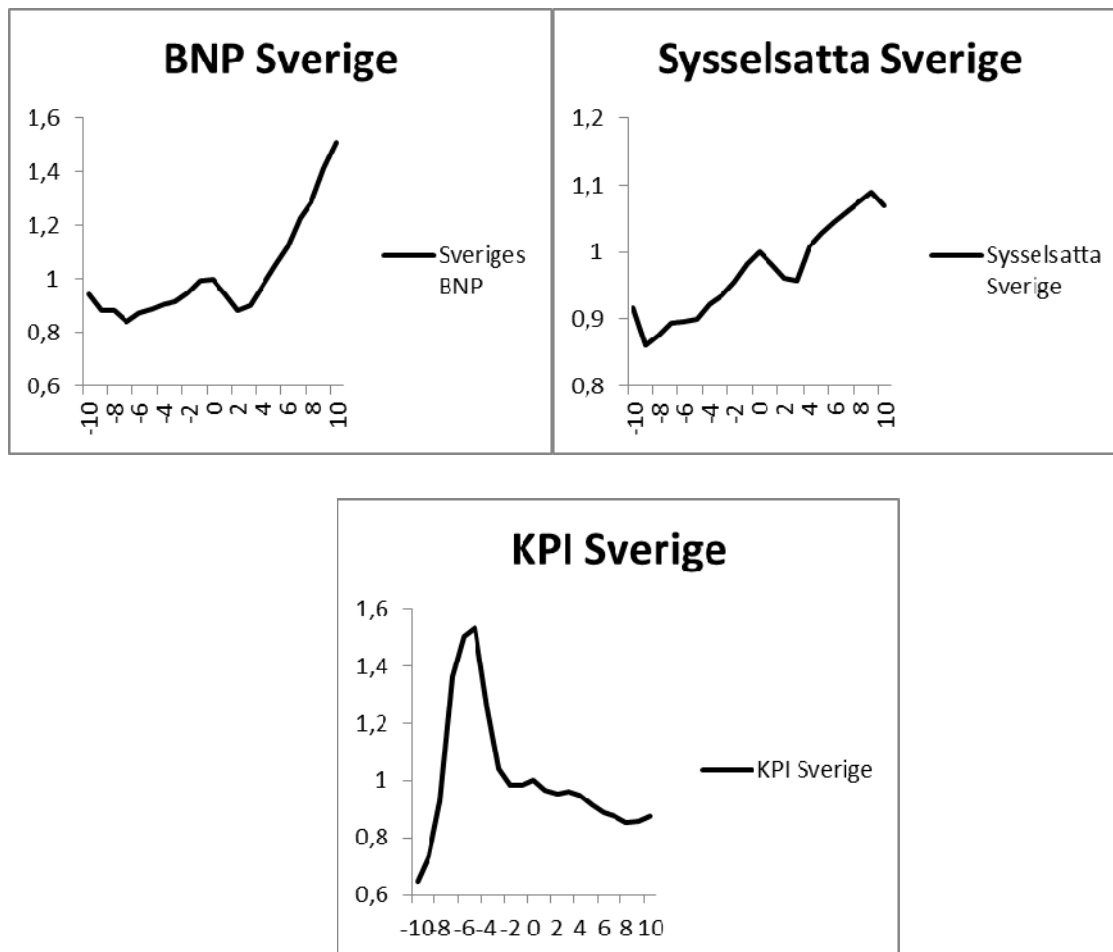
När krisen var ett faktum i USA var det framförallt bilindustrin som påverkades (Roselius 2000 s 195). Trots att samhället berördes av oljeprischocken förekommer endast en avmattning i diagrammet för BNP. Det startade en omvandlingsprocess i samhället för att finna ett substitut till oljan samtidigt som räntorna chockhöjdes i USA. Detta ledde till att kapitalet flödade in i landet vilket bidrog till ökade investeringar och produktion (Kash & Rycroft 1985 s 435) & (Roselius 2000 197). Diagrammet för BNP påverkades inte negativt av oljekrisen utan fortsätter att öka. Endast en avmattning förekommer och BNP ökar under hela perioden, ca 20 procent.

Oljekrisen drabbade många verksamheter när prishöjningarna på oljan infördes. Detta innebar att sysselsättningen minskade och att arbetslösheten ökade. När krisen inträffat minskar antalet sysselsatta 5 procent och arbetslösheten ökar ca 70 procent. När krisen börjar återhämtar sig ökar sysselsättningen mycket, totalt ca 9 procent. Arbetslösheten minskar utan fortsätter att öka i princip hela perioden och ökar ca 80 procent. KPI ökar under hela perioden och endast en avmattning visas i diagrammet. KPI ökar ungefär lika mycket som BNP, vilket är ca 20 procent.

⁸ www.riksbank.se 2

4.3.2 Finansiella kriser – Sverige Storbritannien och USA HÄR ÄR JAG!!

Figur 4: Burns- Mitchell diagram Sverige 1930-talskrisen

Diagrammen ovan visar växlingar från att konjunkturen når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjar sin återhämtning från krisen. Diagrammen illustrerar BNP, KPI och antalet sysselsatta i Sverige. (Observera att detta är årsdata).

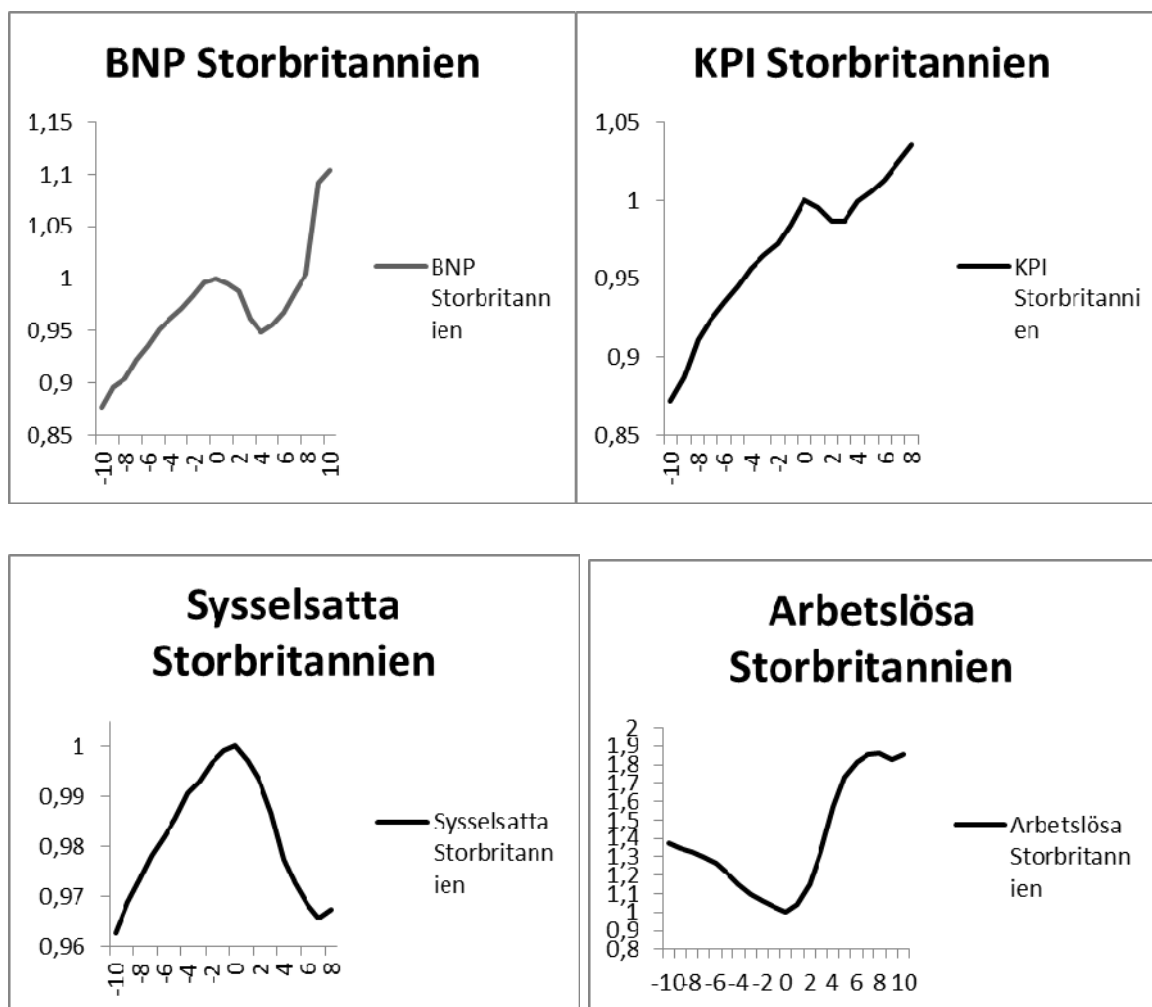
Uppgångsfasen i den svenska ekonomin berodde på den exportposition som den svenska ekonomin besatte efter första världskriget (Schön 2007 s 274). Sverige präglades av en högkonjunktur eftersom produktionen ökade. Diagrammet BNP visar en ökning på ca 10 procent i uppgångsfasen. Vid en ökad produktion, ökar också sysselsättningen, vilket diagrammet visar. Totalt sett ökar sysselsättningen 15 procent. Diagrammet för KPI ökar i uppgångsfasen eftersom

priser, inflation och löner ökade. År 1920 utbröt en deflationskris i Sverige vilket diagrammen ovan visar. KPI minskar mycket vilket bland annat berodde på att priser på varor minskade (Lundberg 1983 s 41f). KPI minskar ca 50 procent till dess att den finansiella krisen utbryter. Det Följderna efter en deflationskris är att priserna på varor minska kraftigt i landet.

Under period 0 utlöses den svenska krisen. Efterfrågan på exportvaror minskade och en internationell lågkonjunktur var en av de orsakerna att den svenska ekonomin drabbades av en lågkonjunktur (Schön 2007 s 342). I diagrammet ovan minskar BNP med ca 10 procent. I återhämtningsfasen ökar Sveriges BNP, ca 50 procent. BNP hinner i princip inte minska något innan BNP återigen börjar öka, vilket exempelvis kan bero på att investeringsverksamheten kom igång snabbt. Det erbjöds exempelvis låga räntor (Schön 2007 s 348) & (Lundberg 1983 s 94f). Ju fler investeringar desto snabbare kan produktionen påbörjas och tillväxten i landet ökar.

När krisen drabbade Sverige, minskade produktionen i landet och efterfrågan på arbetskraft minskar varav sysselsättningen minskar. Diagrammet visar att antalet sysselsatta minskar ca 5 procent, men ökar snabbt igen och stiger totalt 10 procent. Detta beror på som nämnt ovan att ökade investeringar medför ökad produktion och efterfråga på arbetskraft. KPI minskar ytterligare i krisen och minskar cirka 10 procent i återhämtningsfasen. Trots att BNP återhämtar sig efter krisen, ökar inte KPI. Produktiviteten i landet ökade men lönerna höll och prisutvecklingen höll en relativt stabil nivå (Lundberg 1983 s 92f). Så länge prisutvecklingen inte ökar stiger inte KPI.

Figur 5: Burns- Mitchell diagram Storbritannien 2007 års kris

Diagrammen ovan visar växlingar från att konjunkturen når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjar sin återhämtning från krisen. Diagrammen illustrerar BNP, KPI, sysselsatta samt arbetslösa i Storbritannien.

Innan krisen utlöstes i Storbritannien präglades landet av en högkonjunktur vilket även diagrammen visar. BNP ökar under uppgångsfasen ca 10 procent eftersom efterfrågan på produktion, finansiella tillgångar och investeringar ökar. Diagrammen visar att sysselsättningen ökar ca 4 procent och att arbetslösheten minskar ca 40 procent. Någon avmattning kan studeras i diagrammet för arbetslöshet, men totalt sett påverkas inte arbetslösheten. I en högkonjunktur med

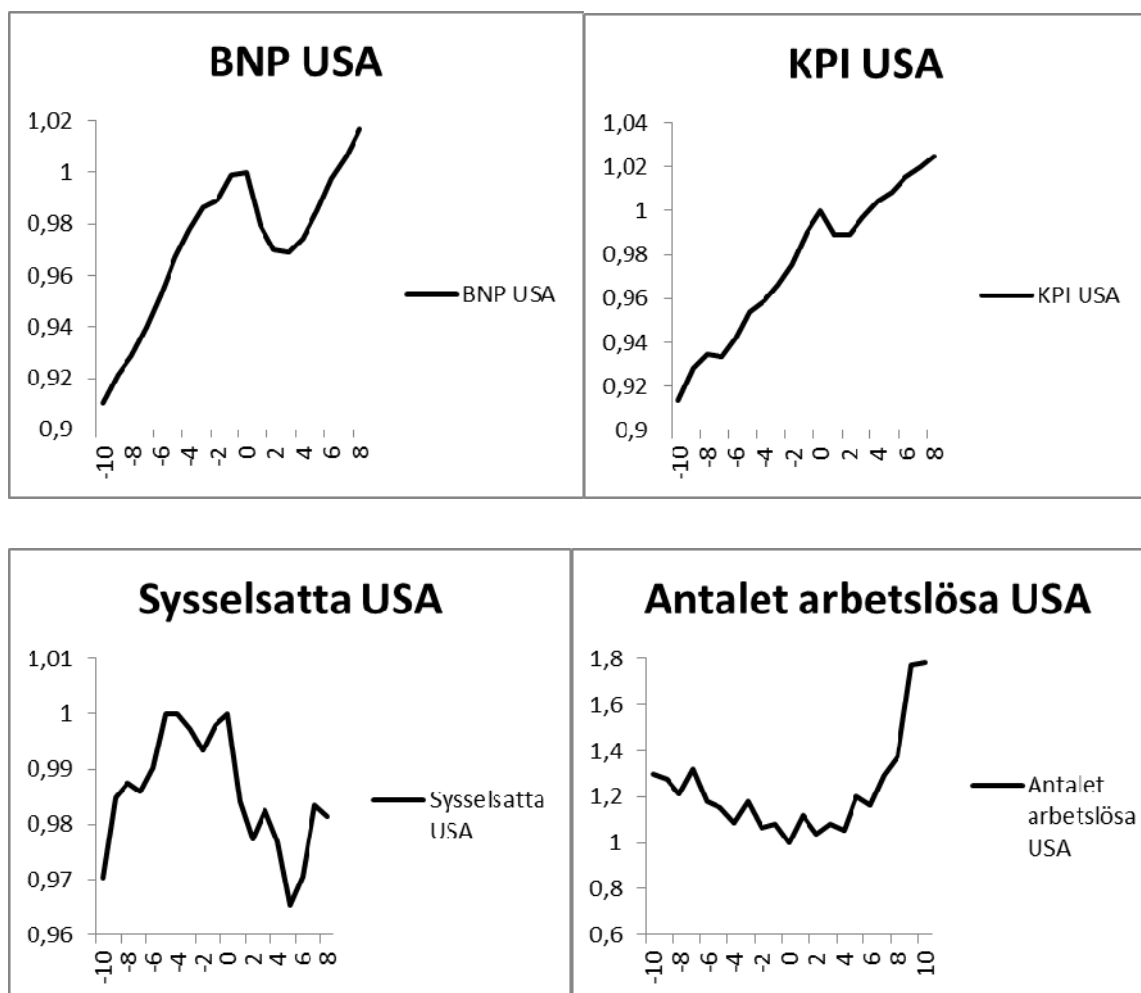
ökad produktion, ökar därmed lönerna och prisutvecklingen i samhället⁹. I ökar KPI och tilltar ca 10 procent. KPI ökar i samma takt som BNP.

I september år 2007 utsattes en av Storbritanniens bostadsbanker Northern Rock för bankrusning och den startade direkt efter att det annonserats att de fått extra likviditet från Bank of England (Lybeck 2009 s 115) & (Llewellyn 2009 s 13). En bankrusning är tydliga tecken på att en finansiell kris har inträffat vilket även kan studeras i diagrammen. I diagrammet ovan minskar BNP ca 5 procent. BNP lyckas återhämta sig emellertid relativt snabbt, vilket kan bero på de åtgärder som Bank of England satt in för att upprätthålla det finansiella systemet (Bhaskar & Gopalan 2009 s 17). I period 8 har BNP återhämtat sig och passerat det BNP som uppnåddes i period 0.

Finansiella kriser medför även flera konkurser vilket leder till att sysselsättningen i samhället minskar och arbetslösheten ökar. Diagrammen visar att antalet arbetslösa ökar ca 90 procent. Sysselsättningen minskar ca 4 procent och lyckas efter krisen återhämta sig ca 0,5 procent. Efter en kris tar det lång tid innan arbetslösheten återhämta sig och diagrammet visar att den inte återhämtar sig något (Burda & Wyploz 2005 s 338). Diagrammet för KPI visar samma mönster som BNP, men tendera inte att minska lika mycket som BNP. Totalt minskar KPI ca 2 procent. KPI har mellan period 4 och 6 återhämtat sig från krisen och ökar totalt ca 5 procent.

⁹ www.riksbank.se 2

Figur 6: Burns- Mitchell diagram USA 2008 års kris

Diagrammen ovan visar växlingar från att konjunkturen når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjar sin återhämtning från krisen. Diagrammen illustrerar BNP, KPI, sysselsatta samt arbetslösa i USA.

Under början av år 2000 ansågs bostadsmarknaden stabil. En av orsakerna till den finansiella krisen var att relativt fattiga hushåll övertalades av kreditgivare att låna pengar till husköp¹⁰. Den högkonjunktur som existerade visas i samtliga diagram ovan. BNP ökar under uppgångsfasen, ca 9 procent. I diagrammet kan studeras en tydlig uppgång i sysselsättningen och ökar ca 3 procent.

¹⁰ www.riksbank.se 1

Arbetslösheten minskar ca 30 procent. Även under en högkonjunktur ökar produktion varav löner och prisutvecklingen i samhället ökar¹¹. Under uppgångsfasen ökar KPI ca 9 procent och ökar i princip samma takt som BNP.

Under år 2006 började högkonjunkturen att mattas av (Lybeck 2009 s 15). I diagrammen BNP, sysselsättning och antalet arbetslösa kan detta läsas ut. BNP ökar inte längre i samma utsträckning utan börjar successivt mattas av. Det samma sker med sysselsättningen och antalet arbetslösa ökar. Detta kan bero på att centralbanken sänkte räntorna och stora investmentbanker visade förluster, vilket var tydliga indikatorer på att en finanskris var på väg (Lybeck 2009 s 17).

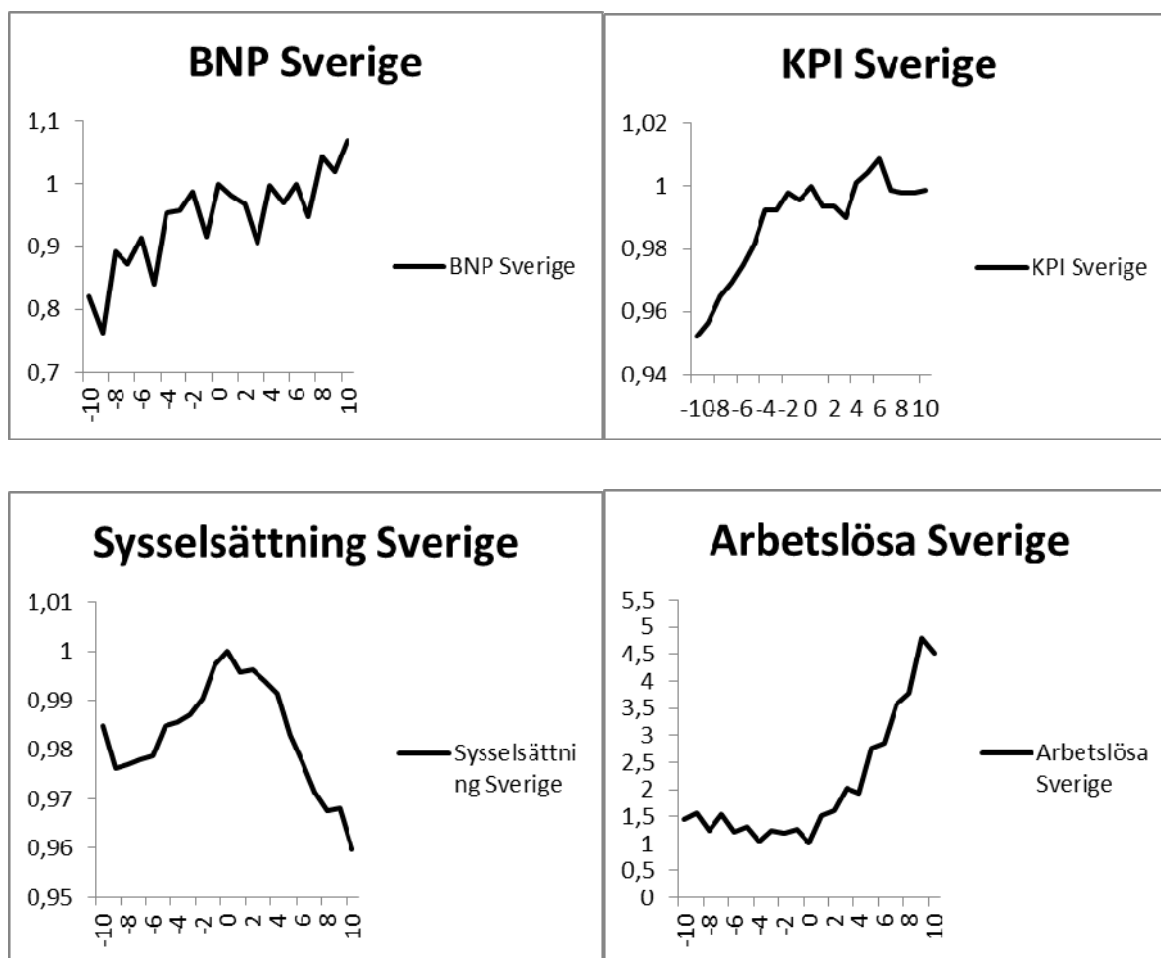
År 2008 var den finansiella krisen i USA ett faktum. Enligt diagrammet ovan minskar BNP ca 4 procent. Efter en kraftig minskning i BNP tillämpades expansiva penningpolitiska åtgärder för att få igång investeringar och produktion (Lybeck 2009 s 17). BNP har mellan period 6 och 8 återhämtat sig från krisen med ca 2 procent.

Diagrammen tyder på att antalet arbetslösa ökar ca 80 procent. Sysselsättningen minskar ca 4 procent, men lyckas återhämta sig ca 2 procent. Arbetslösheten ökar 80 procent och förblir mycket hög hela perioden och återhämtar sig inte. KPI minskar ca 2 procent, när krisen drabbar USA. KPI och BNP följer samma mönster, men KPI minskar inte i samma utsträckning som BNP. Samtidigt som BNP börjar återhämta sig, kan det i diagrammet studeras att KPI följer samma mönster. Mellan period 4 och 6 har KPI återhämtat sig från krisen och ökar totalt 2 procent.

¹¹ www.riksbank.se 2

4.3.3 1990-talets struktur och finanskris i Sverige

Figur 7: Burns- Mitchell diagram Sverige 1990-talets struktur och finanskris

Diagrammen ovan visar växlingar från att konjunktoren når sin topp till dess att krisen är ett faktum. Diagrammen visar även när samhället påbörjar sin återhämtning från krisen. Diagrammen illustrerar BNP, KPI, sysselsatta samt arbetslösa i Sverige.

1990-talskrisen inleddes när efterfrågan på export ökade kraftigt. En högkonjunktur startade vilket senare kom att bidra till en överhettad marknad i samhället (Pettersson 21ff). Exporten ökade i landet och därmed ökad efterfrågan på arbetskraft vilket innebär att arbetslösheten minskar. Diagrammet visar att BNP ökar totalt sett ca 25 procent innan krisen inträffar, trots att en del avvikelser förekommer. Diagrammen ovan uppvisar också att sysselsättningen ökar ca 2,5 procent och att arbetslösheten minskar ca 50 procent. Några få avmattningar förekommer, men

sammantaget ökar/minskar de. I en högkonjunktur med ökad produktion stiger också lönerna och prisutvecklingen i samhället varav KPI tilltar ca 5 procent¹².

Under period 0 inträffar krisen i Sverige. BNP minskar ca 10 procent. KPI följer samma riktning som BNP, men minskar endast med ca 2 procent. Sysselsättningen i samhället minskar i diagrammet ca 4 procent samtidigt som arbetslösheten ökar 3-4 gånger så mycket.

När krisen börjat återhämta sig BNP igen och har redan efter 8 perioder lyckats passera BNP för period 0. BNP stiger totalt ca 8 procent. Sysselsättningen lyckas inte återhämta sig under perioderna utan fortsätter att minska och minskar totalt med 6 procent. I diagrammet för antalet arbetslösa minskar arbetslösheten något mellan period 8 till 10, men fortsätter att vara hög under hela perioden. Arbetslösheten återhämtar sig inte lika snabbt som BNP (Burda & Wyplosz 2005 s 338). KPI återhämtar sig efter period 6, passerar då KPI för period 0, och ökar totalt med 1 procent.

4.3.4 Strukturell och finansiell kris- vilken kris påverkar samhället i störst utsträckning?

Strukturkriser	BNP	KPI	Sysselsättning	Arbetslöshet
1.Sverige	8 %	20 %	6 %	40 %
2.Sverige	1 %	0 %	2 %	110 %
3.Sverige	2 %	25 %	1 %	40 %
1.Storbritannien	30 %	25 %	2 %	40 %
2.Storbritannien	0 %	0 %	3 %	140 %
3.Storbritannien	40 %	0 %	0 %	0 %
1.USA	20 %	20 %	2 %	20 %
2.USA	0 %	0 %	5 %	80 %
3.USA	20%	15 %	4 %	5 %

Tabell 2: Sammanställning av Burns- Mitchell diagram för Sveriges, Storbritanniens och USA: s strukturkris under 1970-talet.

Tabellen presenterar en sammanställning av Burns- Mitchell diagram för Sverige, Storbritannien och USA. Period ett är uppgångsfasen innan krisen inträffar i landet, alltså hur mycket de

¹² www.riksbank.se 2

ekonomiska variablerna ökar/minskar innan krisen bryter ut. Period två presenterar när krisen är ett faktum och anger hur många procent som de ekonomiska variablerna minskar/ökar. Den sista och tredje perioden anger hur många procent länderna lyckas återhämta sig efter krisen.

Under uppgångsfasen (1) tyder resultaten på att BNP, KPI, sysselsättning och arbetslöshet ökar. BNP ökar mer i USA och Storbritannien än i Sverige. I Sverige ökar sysselsättningen mer än i Storbritannien och USA. Resultaten tyder också på att arbetslösheten minskar mer i Storbritannien och Sverige, än i USA. KPI ökar ungefär lika mycket i alla länder.

När strukturkrisen drabbar länderna inleds nedgångsfasen (2). I Sverige minskar BNP, men minskar inte i Storbritannien och USA. Sysselsättningen minskar för samtliga länder. Arbetslösheten ökar kraftig i Sverige och Storbritannien och USA. Under strukturkrisens nedgångsfas påverkas inte ländernas KPI.

Efter krisen inleds återhämtningsfasen (3). Storbritanniens och USA:s BNP ökar snabbt i jämförelse med Sverige. Sysselsättningen ökar något i USA och Sverige medan Storbritannien sysselsättning inte ökar något efter krisen. Arbetslösheten återhämtar sig efter krisen i Storbritannien. I USA och Sverige visar diagrammen att arbetslösheten börjar minska i slutet av perioden. KPI fortsätter att öka för samtliga länder.

Finanskriser	BNP	KPI	Sysselsättning	Arbetslösa
1.Sverige	10 %	-50 %	15 %	
2.Sverige	10 %	10 %	5 %	
3.Sverige	50 %	-10 %	10 %	
1.Storbritannien	10 %	10 %	4 %	40 %
2.Storbritannien	5 %	1 %	4 %	90 %
3.Storbritannien	10 %	5 %	0,5 %	0 %
1.USA	9 %	9 %	3 %	30 %
2.USA	4 %	2 %	4 %	80 %
3.USA	2 %	2 %	2 %	0 %

Tabell 3: Sammanställning av Burns- Mitchell diagram för Sveriges, Storbritanniens och USA: s finansiella kriser under 1930-talet, 2007 samt 2008.

Tabellen presenterar en sammanställning av Burns- Mitchell diagram för Sverige, Storbritannien och USA. Period ett är uppgångsfasen innan krisen inträffar i landet, alltså hur mycket de ekonomiska variablerna ökar/minskar innan krisen bryter ut. Period två presenterar när krisen är ett faktum och anger hur många procent som de ekonomiska variablerna minskar/ökar. Den sista och tredje perioden beskriver hur mycket länderna i procent lyckas återhämta sig efter krisen.

Under uppgångsfasen (1) tyder resultaten på att BNP, KPI, sysselsättning och arbetslöshet ökar. Undantaget är Sveriges KPI. BNP är den variabel som ökar mest för samtliga länder. Sysselsättningen ökar mer i Sverige, än i Storbritannien och USA. Resultaten tyder också på att arbetslösheten i USA och Storbritannien minskar. KPI ökar i Storbritannien och USA, men minskar i Sverige.

När de finansiella kriserna drabbar länderna inleds nedgångsfasen (2). BNP minskar mer i Sverige än i Storbritannien och USA. Sysselsättningen minskar 4-5 procent för samtliga länder och arbetslösheten ökar relativt mycket för både Storbritannien och USA. KPI tendera att minska något i Storbritannien och i USA, men för Sveriges del minskar den påtagligt.

Efter krisen inleds återhämtningsfasen (3). BNP återhämtar sig och ökar snabbt i Sverige. I Storbritannien och USA ökar BNP också men inte i lika snabbt som i Sverige. Sysselsättningen i Sverige lyckas också efter krisen att öka snabbt. I USA börjar sysselsättningen att öka, men arbetslösheten minskar inte. I Storbritannien tendera sysselsättningen och arbetslösheten att hålla sig kvar på samma nivå. KPI fortsätter att minska i Sverige, men ökar för Storbritannien och USA.

Efter att studerat resultaten i tabellen och respektive land påverkas kriserna i vissa fall olika. Framförallt påverkas sysselsättningen och arbetslösheten i en strukturell kris i större utsträckning. Överlag går det fortare för sysselsättningen och arbetslösheten att återhämta sig i en finansiell kris. Vid en finansiell kris ökar inte arbetslösheten så som den gör i en strukturell kris. Däremot minskar sysselsättningen ungefär lika mycket som i en strukturkris. Även om det också tar lång tid för sysselsättning och arbetslöshet att återhämta sig kan det utifrån resultaten konstateras att det överlag går fortare för sysselsättning och arbetslöshet att återhämta sig i en finansiell kris än i en strukturell kris. Av resultaten kan dock tydas att BNP påverkas mer i en finansiell kris i jämförelse med en strukturell kris. Resultaten tyder även på att i en strukturell kris ökar BNP i de

flesta fall i en omedelbar anslutning efter det att krisen inträffat. Dock har finansiella krisers BNP också en relativt god återhämtningsförmåga men är ökar inte lika mycket som i en strukturell kris. Resultaten tyder på att KPI påverkas mer i en finansiell än i en strukturell kris. I en finansiell kris minskar KPI, men återhämtar sig snabbt efter krisen. Resultaten tyder också på att KPI inte påverkas på en strukturell kris. För att avgöra om en finansiell kris påverkar samhället i större utsträckning än en strukturell tyder resultaten på att en finansiell kris återhämtar sig snabbare, medan det tar längre tid för en strukturell kris att återhämta sig. En strukturell kris går också i de flesta fall ner i en djupare recession än en finansiell kris och kommer därför att påverka samhället mer.

5. Sammanfattning och slutsats

Syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka hur en finansiell respektive strukturell kris påverkar samhället. Uppsatsen undersöker vad som sker med ett lands ekonomi och samhälle innan krisen bryter ut och vad som sker efter att krisen inträffat. Undersökningen utgår ifrån de ekonomiska variablerna BNP, KPI, sysselsättning och arbetslöshet. Länderna som undersöks är Sverige, Storbritannien och USA. För att besvara frågeställningen har jag även besvarat följande två frågor: Hur snabbt samhället återhämtar sig efter en finansiell respektive strukturell kris? Påverkar en finansiell kris samhället i större utsträckning än en strukturkris eller vice versa? Resultaten som presenterats i den empiriska undersökningen visar att både strukturella och finansiella kriser påverkar samhället negativt. Resultaten tyder också på och att en strukturell kris påverkar samhället i större utsträckning än vad en finansiell kris gör.

I diagrammen i avsnitt 4.3.1 presenteras strukturkriser. I samtliga diagram utläses en tydlig uppgång i ekonomin fram till dess att krisen är ett faktum. När krisen är ett faktum visar diagrammen, med undantag för KPI, en nedgång i ekonomin (USA:s & Storbritanniens BNP visar endast avmattning). Efterhand som krisen avtar eller försvinner börjar ekonomin och samhället att återhämta sig. I Sverige och Storbritanniens diagram ökar/minskar inte sysselsättning och arbetslöshet i samma utsträckning som BNP och KPI gör efter krisen. För samtliga länder ökar BNP och KPI efter krisen. De finansiella variablerna återhämtar sig snabbare i en strukturell kris än vad de reala variablerna gör. En strukturell kris påverkar samhället negativt.

I diagrammen i avsnitt 4.3.2 presenteras finansiella kriser. I samtliga diagram utläses en tydlig uppgång i ekonomin fram tills dess att krisen är ett faktum (ej Sveriges KPI). När krisen är ett faktum visar samtliga diagram en negativ nedgång. Efterhand som krisen avtar eller försvinner börjar ekonomin och samhället att återhämta sig. I Storbritannien och USA:s diagram ökar/minskar inte sysselsättningen och arbetslösheten. BNP och KPI ökar igen efter krisen. De finansiella variablerna återhämtar sig snabbare än de reala variablerna gör. En finansiell kris påverkar samhället negativt.

6. Källförteckning

Allen Franklin & Gale Douglas 2007. *An introduction to financial crises*

Burda Michael & Wyplosz 2005. *Macroeconomics A European Text. Fourth Edition*. Oxford university press

Bäckström, Urban, 1998. *Finansiella kriser – svenska erfarenheter*. Ekonomisk debatt 1998 årg. 26 nr 1

Calomiris Charles W & Gorton Gary, 1990 *The origins of banking panics: models, fact and bank regulation*

Carlsson Benny, 1990. *Den amerikanska avregleringsvågen*. SNS förlag

Forsman- Peck i Ljungberg Jonas 2003. *Eurons pris- Storbritannien och euron: Politik mot ett ekonomi i ett långsiktigt perspektiv*. Tryck Agora och författarna Danmark

Fregert Klas & Jonung Lars 2005. *Makroekonomi- teori, politik & institutioner - andra upplagan*. Studentlitteratur

www.historia.se (datamaterial för Sverige sysselsättning sam BNP för 1930-talets finanskris)

International monetary fund 1998 IV Financial Crises 1998: *Characteristics and indicators of vulnerability*

Jörberg Lennart, 1988. Konjunktur, *struktur och internationellt beroende industriella kriser i svensk ekonomi*. Meddelande från ekonomisk-historiska institutionen Lunds universitet

Kash Don E & Rycroft Robert W 1985. *Energy policy: How failure was snatched from the Jaws of success*

Kindleberger Charles P, 1996. *Manier, panik och krascher- de finansiella krisernas historia tredje upplagan*. Bokförlaget Pontes, Lysekil

Krantz Olle & Schön Lennart i Jörberg Lennart 1985. *Ekonomisk Historia- Den svenska krisen i ett långsiktigt perspektiv*. Liber tryckeri Stockholm

Lindgren Håkan i Lindgren Håkan, Wallander Jan & Sjöberg 1994. *Bankkrisen- Att lära av historien. Några erfarenheter av finanskrisen*. Nordstedts tryckeri AB Stockholm

Llewellyn David T 2008. *The northern Rock crisis: A multi-dimensional problem waiting to happen*

Lundberg Erik, 1983. *Ekonomiska kriser förr och nu* SNS förlag

Lybeck Johan A, 1992. *Finansiella kriser förr och nu*. SNS förlag

Lybeck Johan A, 1994. *Facit av finanskrisen*. SNS förlag

Lybeck Johan A, 2009 *Finanskrisen*. SNS förlag

Neal Larry, 2007. *The economics of Europe and the European Union*. Cambridge University Press

Pettersson Karl- Henrik, 1993. *Bankkrisen inifrån* SNS förlag

Reinhart Carmen M. & Rogoff Kenneth S, 2009. *Annorlunda nu- åtta sekel av finansiell dårskap* SNS förlag

Pålsson Lars & Lingärde Svante, 2000. *Långa vågor i ekonomin*. Ekonomisk debatt 2000 årg 28 nr 2

Schön, Lennart, 1993. *40 årskriser, 20 årskriser och dagens ekonomiska politik* Ekonomisk debatt 1993, årg 21 nr 1

Rajeev Bhaskar & Yadav Gopalan 2009. *The Financial Crisis in S, M and L- Three Very Different Countries Respond Similarly*

www.riksbanken.se (1) – www.riksbank.se/templates/page.aspx?id=30277

www.riksbank.se (2) – www.riksbank.se/templates/speech.aspx?id=7230

www.riksbanken.se (3)- www.riksbank.se/templates/Page.aspx?id=26813

Roselius Staffan, 2000. *Global ekonomi mellan Börsen & Bushen*. Förlaget Futurum Linköping

Rydenfelt Sven, 1976. *Det sjuka 70-talet om massarbetslöshetens återkomst och sysselsättningens fjärde dimension*. Printed by printab

Schön Lennart, 2007. *En modern svensk ekonomisk historia - tillväxt och omvandling under två sekel andra upplagan*. SNS förlag

Schön Lennart i Hultkrantz Lars & Söderström Tson Hans 2007. *Marknad & politik- Tillväxt och strukturell omvandling- svensk ekonomi under 150 år*. SNS förlag

Schön Lennart, 2006. *Tankar om cykler- Perspektiv på ekonomin, historien och framtiden*. SNS förlag

Shrivastava Paul, Mitroff Ian I., Miller Danny, Micla Anil 1988 *Understanding industrial crises*

Trolle Ulf af i Calmfors Lars och Wadner Göran, 1980. *Sveriges ekonomiska kris- blandekonomi vid skiljevägen- tillväxt eller utjämning-ett ödesval*. Bokförlaget Natur och Kultur

Rosenlundstryckeriet Stockholm

Åsbrink Erik i Sandberg Nils- Eric, 2005. *Kreditavregleringen och den ekonomisk-politiska miljön i Vad kan vi lära av kraschen*. SNS förlag